

Artikelen

Op zoek naar evenwicht bij sharenting: mensenrechten van ouder versus kind op het internet

Simon Verschaeve¹

Onderzoeker bij de onderzoeksgroep *Recht & Technologie van de
Universiteit Gent*

ABSTRACTS

De opkomst van sociale media en andere internetplatformen waarop gebruikers informatie kunnen delen, heeft ook binnen de familie veranderingen teweeggebracht. Vele ouders verspreiden vandaag gegevens over hun kroost online, wat ondertussen als “sharenting” wordt benoemd (afkomstig van de woorden sharing en parenting). Het fenomeen impliceert op mensenrechtelijk vlak een belangenafweging tussen de fundamentele rechten van ouders en die van hun kinderen. Deze bijdrage identificeert deze rechten met een bijzondere focus op het EVRM. Het ontleedt de factoren die meespelen in de belangenafwegingen tussen enerzijds het recht op privéleven van een kind en anderzijds het recht op vrijheid van meningsuiting, gezins- en familieleven en privéleven van een ouder. Daarbij wordt vastgesteld dat de afweging tussen het recht op privéleven van ouder en kind beter geschikt is om de achterliggende drijfveren van het fenomeen adequaat in acht te nemen.

Sharenting – EVRM – Privéleven – Familieleven – Vrijheid van meningsuiting

The rise of social media and other internet platforms on which users can share information has led to changes, also within the family. Nowadays, many parents share about their offspring online, what is now referred to as “sharenting” (derived from the words “sharing” and “parenting”). In terms of human rights, the phenomenon implies a balance of interests between the fundamental rights of parents and those of their children. This contribution identifies these rights with a special focus on the ECHR. It analyses the factors that play a role in the balance of interests between a child’s right to private life on the one hand and a parent’s right to freedom of expression, family life and private life on the other. It was found that the balance between the right to private life of parent and child is better suited to adequately take into account the underlying justifications of the phenomenon.

Sharenting – ECHR – Private life – Family life – Freedom of expression

¹ Deze bijdrage is gebaseerd op: S. VERSCHAEVE, *Iedereen beroemd: Over grenzen aan onthullingen van ouders over hun kinderen online*, scriptie tot het behalen van de graad van master in de rechten, Gent, Universiteit Gent, 2019.

INLEIDING

Vele ouders delen informatie over hun kinderen online. De ondertussen ingeburgerde term “sharenting” (bestaand uit een samentrekking van de woorden *sharing* en *parenting*) wijst op een fenomeen dat significante conflicten kan teweegbrengen tussen kinderen en hun ouders (Lipu & Siibak, 2019; Livingstone *et al.*, 2019: 22). Zelfs tegen de wensen van hun kind in gaan ouders vaak door met sharenting, omdat ze vinden dat hun kind nog te jong is om te beslissen of dat zij als ouder het recht hebben om beslissingen te nemen over de informatie die ze over hun kinderen online delen (Lipu & Siibak, 2019). Net als vroeger maken ouders identiteitbepalende keuzes in naam van hun (jonge) kinderen. Online zijn die echter onomkeerbaar geworden (Davidson-Wall, 2018: 8).

In Vlaanderen heeft één op vijf van de jongeren wiens ouders actief zijn op sociale media en aan sharenting doen, daar problemen mee (Mediawijs, 2018). Volgens het Vlaams Kinderrechtencommissariaat en uit de beperkte rechtspraak in België, blijkt dat na (of in het kader van) echtscheidingen sporadisch discussie ontstaat tussen ouders over sharenting (Kinderrechtencommissariaat, 2016: 132).²

Omwille van de schaarste aan juridische beschouwingen van dit ingeburgerd maatschappelijk fenomeen beoogt deze bijdrage na te gaan of fundamentele rechten, meer bepaald diegene neergelegd in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (verder: EVRM), een beperkende werking kunnen hebben op het *sharenting*-gedrag van ouders. Stelt het EVRM grenzen aan de ouderlijke bevoegdheid om informatie online te delen over hun minderjarige kinderen of beschermt het net de rechten en belangen die ouders hebben om aan sharenting te doen?

1. EVRM

Sharenting impliceert op mensenrechtelijk vlak een belangenafweging tussen de fundamentele rechten van ouders en die van hun kinderen. Beiden zijn immers autonome rechtssubjecten.³ Deze grondrechten zijn echter gekwalificeerde rechten. Ze zijn niet absoluut en ze moeten in vele gevallen afgewogen worden tegenover de rechten van anderen (Haec & Herrera, 2011: 54). In het geval van sharenting moeten de rechten van ouders om te delen afgezet worden tegenover de rechten van kinderen om zich daartegen te verzetten (Bessant, 2018: 13-14).

Sharenting duidt niet alleen een inhoudelijk gevarieerd fenomeen aan, ook de drijfveren voor ouders om informatie over hun kroost online te openbaren verschillen sterk (Wagner & Gasche, 2018: 982-983; Kumar & Schoenebeck, 2015: 1306; Blum-Ross & S. Livingstone, 2017: 121). Eén van hun mogelijke drijfveren is pleit-

² Rb. Luxemburg 18 juni 2018, nr. 11/321/B, onuitg.; Rb. Luxemburg 6 juli 2018, nr. 15/225/A, onuitg.; Rb. Antwerpen 26 november 2018, nr. 18/3049/A+18/3109/A, onuitg.; Rb. Namen 5 april 2019, nr. 16/1487/A, onuitg. Deze uitspraken zijn het resultaat van een verzoek tot inzage bij alle Belgische rechtbanken van eerste aanleg tussen 20 februari 2019 en 2 april 2019 met het oog op het bekomen van ongepubliceerde uitspraken over sharenting. Telkens gaat het om procedures tussen ouders voor de familierechtbank over het ouderlijk gezag, verblijfsrecht van de kinderen en onderhoudsgeld. Het dispuut rond sharenting wordt steeds als een geschil betreffende het ouderlijk gezag behandeld. De discussie gaat om afbeeldingen (in één zaak ook om filmpjes) van de kinderen op sociale media waarbij de ene ouder niet akkoord gaat met de onlinepublicaties van de ander.

³ EHRM 13 februari 2003, nr. 42326/98, *Odièvre v. Frankrijk*, § 44.

bezorging of deelname aan een publiek debat (Steinberg, 2017: 851-853). Eenieder, dus ook een ouder, heeft onder artikel 10 EVRM in principe het recht om zijn mening openlijk te uiten.⁴ Ouders hebben de bevoegdheid om beslissingen te nemen over de opvoeding van hun kinderen. Dat maakt deel uit van hun recht op familieleven, inbegrepen in artikel 8 EVRM (Bessant, 2018: 14). Tezelfdertijd kunnen ouders door hun openbaringen de fundamentele rechten van hun kinderen compromitteren. Onder artikel 8 EVRM heeft een kind immers recht op een (bijzondere) bescherming van het privéleven (Shmueli & Blecher-Prigat, 2011: 759-760).

Hoewel het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (verder: EHRM) vooralsnog geen uitspraak deed in een *sharenting*-zaak, laat de rechtspraak wel toe om de toepasbaarheid van de gewaarborgde rechten na te gaan en de voor de afweging relevante criteria te identificeren. Zo kan worden afgetoetst welke de meest pertinente afweging is om de particulariteiten van *sharenting* accuraat te vatten. In wat volgt, wordt eerst afzonderlijk ingegaan op de afweging tussen de artikelen 8 en 10 EVRM. Vervolgens komen de afwegingen binnen artikel 8 EVRM aan bod.

2. ARTIKEL 8 VERSUS ARTIKEL 10

In vele zaken dient het EHRM een afweging te maken tussen artikelen 8 en 10 EVRM. Tussen deze twee grondrechten bestaat immers een complex spanningsveld dat ook bij *sharenting* aanwezig is (Rainey *et al.*, 2017: 484, 503). Volgens het Hof verdienen beide grondrechten principieel gelijk respect.⁵ Beide rechten bevatten in hun tweede lid een vergelijkbaar uitzonderingsmechanisme dat voorziet in de bescherming van de “rechten van anderen”. Wanneer onderzocht wordt of een inmenging gerechtvaardigd is, zal worden nagegaan of bij de afweging op nationaal niveau een *fair balance* werd gevonden.⁶

Artikel 8 vereist respect voor het privéleven, familie- en gezinsleven, woning en correspondentie. Het begrip privéleven omvat de fysieke en morele integriteit van een persoon.⁷ Het is breder dan enkel privacy en omvat “een sfeer waarin elk individu vrij zijn persoonlijkheid kan ontwikkelen en verwezenlijken”.⁸ Het begrip strekt zich uit over verschillende aspecten van de persoonlijke identiteit, zoals de naam, afbeelding, reputatie en eer van een persoon (Roagna, 2012: 10-12).⁹ In principe omvat het begrip privéleven dus content die online werd geplaatst door een ouder over zijn of haar kind.

Het toepassingsgebied van artikel 10 EVRM omvat elke expressie (Rainey *et al.*, 2017: 484). De bescherming slaat zowel op de inhoud van informatie als op de middelen waarmee informatie wordt verspreid.¹⁰ Een mening kan de vorm aannemen van woorden, afbeeldingen, video's en geluiden (Woods, 2017: 105). De vrij-

⁴ Art. 1 EVRM.

⁵ EHRM 7 februari 2012, nr. 39954/08, *Axel Springer v. Duitsland*, § 87.

⁶ *Ibid.*, § 84.

⁷ EHRM 17 maart 2016, nr. 16313/10, *Kahn v. Duitsland*, § 63.

⁸ EHRM 15 januari 2009, nr. 1234/05, *Reklos en Davourlis v. Griekenland*, § 39.

⁹ EHRM 28 januari 2003, nr. 44647/98, *Peck v. Verenigd Koninkrijk*, § 59; EHRM 20 juni 2017, nr. 13812/09, *Bogomolova v. Rusland*, § 51.

¹⁰ EHRM 18 december 2012, nr. 3111/10, *Yildirim v. Turkije*, § 50.

heid van meningsuiting is van toepassing op het internet.¹¹ Blogs, sociale media en andere platformen om content te delen, vallen onder artikel 10 EVRM (Woods, 2017: 105).¹² Inhoudelijk worden nieuws en informatie van algemeen belang beschermd. Alhoewel deze informatie de belangrijkste is, slaat de bescherming ook op culturele expressies en zuiver entertainment.¹³ Bovendien is artikel 10 EVRM “niet enkel van toepassing op ‘informatie en ideeën’ die gunstig ontvangen worden of niet als beledigend worden beschouwd of waar men onverschillig tegenover staat, maar ook op deze die beledigen, schokken of storen”.¹⁴ Bijgevolg geniet de expressie van ouders zowel qua potentiële vorm, inhoud als gebruikte middelen eveneens principieel bescherming onder artikel 10 EVRM.

De graad van bescherming zal echter verschillen al naargelang van de beoordelingsmarge (*margin of appreciation*) die aan een verdragsstaat wordt gelaten om de noodzaak voor een inmenging te bepalen (Haeck & Herrera, 2011: 44-45).¹⁵ Voor sharenting is het uitgangspunt vanuit het perspectief van beide rechten een brede beoordelingsmarge vanwege de inherente afweging tussen verdragsrechten van individuen (Rainey *et al.*, 2017: 486).¹⁶ Zwaardere beperkingen op de verdragsrechten zijn daardoor toelaatbaar (Woods, 2017: 108). Waar de marge onder artikel 8 EVRM zal afnemen in de mate dat er meer en intiemere aspecten van de persoonlijkheid van een kind door de ouder gepubliceerd worden¹⁷, zal onder artikel 10 EVRM de marge beperkter zijn naarmate de informatie meer bijdraagt tot het publiek debat.¹⁸

2.1. DELEN OUDERS “IN HET ALGEMEEN BELANG”?

De definitie van algemeen belang is afhankelijk van de omstandigheden van de zaak. Niet enkel informatie over “politieke kwesties of misdaden, maar ook over sport en artiesten die optreden” valt eronder.¹⁹ Zo erkende het Hof onder meer dat informatie over juridische procedures en het door een verpleegster onthullen van informatie over het groeiende personeelstekort in een rusthuis, eronder viel.²⁰ Echter, echtelijke problemen van een president of financiële moeilijkheden van een beroemde zanger waren geen kwesties van algemeen belang.²¹ In de eerste *Von Hannover*-zaak maakte het Hof het onderscheid tussen het publiek debat en privéleven duidelijker:

¹¹ *Ibid.*, § 48; EHRM 1 december 2015, nrs. 48226/10 en 14027/11, *Cengiz et al. v. Turkije*, § 52; EHRM 19 september 2017, nr. 3877/14, *Tamiz v. Verenigd Koninkrijk*, § 80.

¹² EHRM 18 december 2012, nr. 31111/10, *Yildirim v. Turkije*, § 49; EHRM 13 februari 2013, nr. 40397/12, *Frederik Neij en Peter Sunde Kolmisoppi v. Zweden*.

¹³ EHRM 16 december 2008, nr. 23883/06, *Khurshid Mustafa en Tarzibachi v. Zweden*, § 44.

(Vertaling door auteur) EHRM 7 februari 2012, nr. 39954/08, *Axel Springer v. Duitsland*, § 78.

¹⁴ Zie bij wijze van voorbeeld: EHRM 2 december 2008, nr. 2872/02, *K.U. v. Finland*, § 43; EHRM 7 februari 2012, nr. 39954/08, *Axel Springer v. Duitsland*; EHRM 11 december 2012, nr. 32563/04, *Constantinescu v. Roemenië*.

¹⁵ EHRM 17 januari 2012, nr. 33497/07, *Krone Verlag GmbH & Co KG en Krone Multimedia GmbH & Co KG v. Oostenrijk*, § 51; EHRM 16 juli 2014, nr. 37359/09, *Hämäläinen v. Finland*, § 67; EHRM 13 juli 2012, nr. 16354/06, *Mouvement Raëlien Suisse v. Zwitserland*, § 61-62; *Frederik Neij en Peter Sunde Kolmisoppi v. Zweden*.

¹⁶ EHRM 12 november 2013, nr. 5786/08, *Söderman v. Zweden*, § 79.

¹⁷ EHRM 11 december 2012, nr. 32563/04, *Constantinescu v. Roemenië*, § 39; EHRM 13 februari 2013, nr. 40397/12, *Frederik Neij en Peter Sunde Kolmisoppi v. Zweden*.

(Vertaling door auteur) EHRM 7 februari 2012, nr. 39954/08, *Axel Springer v. Duitsland*, § 90.

¹⁸ EHRM 21 juli 2011, nr. 28274/08, *Heinisch v. Duitsland*, § 71; EHRM 20 oktober 2015, nr. 11882/10, *Pentikäinen v. Finland*, § 94.

¹⁹ EHRM 7 februari 2012, nr. 39954/08, *Axel Springer v. Duitsland*, § 90.

“Een fundamenteel onderscheid moet gemaakt worden tussen verslaggeving van feiten – zelfs controversiële – in staat om bij te dragen aan een debat in een democratische samenleving gerelateerd aan, bijvoorbeeld, politici in de uitoefening van hun officiële functies, en verslaggeving van details van het privéleven van een individu dat, overigens, zoals in deze zaak, geen officiële functies uitoefent. Terwijl in het eerstgenoemde geval de pers zijn vitale rol uitoefent van watchdog in een democratie door bij te dragen aan het verspreiden van informatie en ideeën over kwesties van algemeen belang, doet hij dat niet in het laatstgenoemde geval.”²²

Foto's en artikels van een lid van de koninklijke familie van Monaco tijdens uitsluitend private activiteiten droegen, volgens het Hof, niet bij aan het algemeen belang:

“Zo het enige doel (...) was om de nieuwsgierigheid van een bepaald leespubliek te bevredigen met betrekking tot de details van het privéleven van de verzoeker, kunnen ze niet geacht worden bij te dragen aan een debat van algemeen belang voor de samenleving niettegenstaande dat de verzoeker bekend is bij het publiek. (...) In deze omstandigheden vereist vrijheid van meningsuiting een engere interpretatie.”²³

In een andere zaak verduidelijkte het Hof nog verder de grenzen van het algemeen belang in relatie tot het privéleven van een minderjarige. In deze zaak had een moeder informatie verschaft aan de Oostenrijkse krant *Kurier* over een juridische procedure met de vader over het verblijfsrecht van hun kind. De krant had daarop artikels gepubliceerd die persoonlijke informatie over het kind bevatten, waaronder zijn volledige naam en een foto waarop hij herkenbaar was.²⁴ Het Hof oordeelde:

“De betrokken artikels hadden betrekking op een kwestie van algemeen belang, namelijk de passende tenuitvoerlegging van verblijfsbeslissingen en de vraag of en in hoeverre in dit verband gebruik kan of moet worden gemaakt van dwangmiddelen. (...) Desondanks, gegeven dat noch [het kind] zelf, noch zijn ouders publieke figuren waren of voorafgaand waren toegetreden tot de publieke sfeer, kon de onthulling van zijn identiteit niet beschouwd worden als essentieel voor het begrip van de omstandigheden van de zaak. (...) Het was toelaatbaar voor de verzoeker om alle relevante details met betrekking op de zaak van [het kind] te rapporteren (...), maar niet om de identiteit van [het kind] te onthullen door de meest intieme details over hem te publiceren of een foto te publiceren waarop hij herkend kon worden.”²⁵

In een gelijkaardige zaak werd reeds gesteld dat een krant en nieuwswebsite alle details over een zaak van publiek belang mochten meedelen, zonder daarbij de identiteit van een tienjarig kind en een close-upfoto te mogen onthullen.²⁶

²² (Vertaling door auteur) EHRM 24 juni 2004, nr. 59320/00, *Von Hannover v. Duitsland* (nr. 1), § 63.

²³ (Vertaling door auteur) *Ibid.*, § 64-65.

²⁴ EHRM 19 juni 2012, nr. 1593/06, *Kurier Zeitungsverlag en Druckerei GMBH v. Oostenrijk* (nr. 2), § 22-29.

²⁵ (Vertaling door auteur) *Ibid.*, § 57.

²⁶ EHRM 17 januari 2012, nr. 33497/07, *Krone Verlag GmbH & Co KG en Krone Multimedia GmbH & Co KG v. Oostenrijk*, § 57.

Toegepast op sharenting zou men kunnen betogen dat er situaties denkbaar zijn waarin de informatie die ouders delen, bijdraagt tot het algemeen belang terwijl het leeuwendeel van dagdagelijkse kiekjes en informatie er niet toe zal behoren. Zo is het denkbaar dat ouders *sharen* of bloggen om een bepaalde situatie aan te klagen. Een blog waarop een moeder schrijft over haar (negatieve) ervaringen met zorginstellingen voor haar gehandicapt kind bijvoorbeeld, komt tenslotte dicht bij de feiten uit voorvermelde zaak waarin informatie van een verpleegster over de ontoereikende zorg in een zorginstelling van algemeen belang werd beschouwd (Feenstra).²⁷ In een dergelijk geval lijkt het dan ook verdedigbaar dat een ouder die bijdraagt tot het publiek debat een grotere bescherming onder de vrijheid van meningsuiting kan genieten. Het publiek heeft in deze gevallen ook het principiële recht om deze informatie te ontvangen en te verspreiden (lees: *liken* en *resharen*). De *Kurier*-zaak geeft aan dat het algemeen belang geen vrijgeleide is om details over het privéleven van de betrokkene bekend te maken.²⁸ Bij voorkeur geven ouders dus niet de volledige naam van hun kind prijs en worden er geen herkenbare foto's gebruikt, zelfs als het onderwerp ervan bijdraagt aan het publiek debat. Op vele *parent blogs*, en zeker op socialemediaprofielen, gebeurt dat wel.

De doorsneeouder deelt nochtans niet om bij te dragen aan enig publiek debat (Livingstone *et al.*, 2018). Denk aan verslagen en foto's van familie-uitstapjes, schoolactiviteiten, verjaardagen, geboortefoto's en soortgelijke activiteiten of gebeurtenissen. De *Von Hannover*-redenering lijkt hierop van toepassing. Deze informatie dient louter om familie, vrienden en kennissen op de hoogte te houden. Bij sharenting gaat het echter meestal niet om publieke figuren tijdens private activiteiten maar om private personen tijdens private activiteiten. Men zou kunnen stellen dat deze redenering daarom des te meer geldt. Het Hof bevestigde reeds dat deze principes ook van toepassing zijn op niet-publieke personen.²⁹ Ook andere vormen van sharenting, zoals *influencers* die gebruikmaken van foto's van hun kinderen als content voor hun commercieel socialemediaprofiel, lijken in vele gevallen niet onder het "algemeen belang" te vallen omdat ook deze informatie dient "om de nieuwsgierigheid van een bepaald leespubliek te bevredigen met betrekking tot de details van het privéleven".

Onder de huidige stand van de jurisprudentie dringt zich een onderscheid op tussen twee categorieën van gedeelde informatie door ouders. Enerzijds zijn er situaties waarbij ouders informatie delen die "in het algemeen belang" kan worden geacht, terwijl anderzijds, in de meeste gevallen, de gedeelde informatie er niet of slechts heel beperkt aan bijdraagt.

2.2. FAIR BALANCE – CRITERIA

In *Axel Springer* heeft het Hof zes criteria uitgewerkt voor de afweging tussen het recht op privéleven en de vrijheid van meningsuiting: bijdrage tot een debat van algemeen belang (1), bekendheid van de betrokken persoon en onderwerp van de mededeling

²⁷ EHRM 21 juli 2011, nr. 28274/08, *Heinisch v. Duitsland*, § 71.

²⁸ EHRM 19 juni 2012, nr. 1593/06, *Kurier Zeitungsverlag en Druckerei GMBH v. Oostenrijk* (nr. 2), § 57.

²⁹ *Ibid.*, § 58.

(2), voorafgaand gedrag van de betrokkene (3), methode om de informatie te verkrijgen en de waarachtigheid ervan (4), inhoud, vorm en gevolgen van de publicatie (5) en ernst van de opgelegde sanctie op nationaal niveau (6).³⁰ Sindsdien zijn deze criteria vaste rechtspraak geworden bij de afweging tussen artikelen 8 en 10 EVRM (Rainey *et al.*, 2017: 504-505).

Een ander aspect mag bij de belangenafweging niet uit het oog verloren worden: het feit dat een van de partijen een kind is (Bessant, 2018: 14). Het Hof beschouwt kinderen als een categorie van kwetsbare personen die daarom bijzondere bescherming genieten.³¹ Deze kwetsbaarheid speelt een rol in het onderzoek naar een schending van het verdrag, onder meer bij de vaststelling van het bestaan van positieve verplichtingen (Onderzoeksafdeling EHRM, 2015: 47). Door hun kwetsbare positie moeten de risico's waaraan sharenting kinderen blootstelt mee in aanmerking genomen worden in de belangenafweging met de rechten van ouders (Bessant, 2018: 14).

Op basis van artikel 3 van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (verder: IVRK) is het belang van het kind de eerste overweging bij alle maatregelen betreffende kinderen. Het doel van het concept is om kinderen het volledige en effectieve genot van alle verdragsrechten te verzekeren. Daarbij benadrukt het VN-Comité voor de Rechten van het Kind dat “het oordeel van een volwassene over het belang van het kind nooit de verplichting terzijde kan schuiven om alle verdragsrechten van het kind te respecteren” (VN-Comité voor de Rechten van het Kind, 2013: 3). Het principe vereist onder meer dat het eigen perspectief van kinderen wordt gehoord en dat ze desgevallend zelf dienen te kiezen wat hun belang inhoudt, zonder hun bekwaamheid daartoe te onderschatten. Uit het vereiste vloeit een nieuwe visie op familiale autonomie en op ouderlijke verantwoordelijkheden en rechten voort. Er moet immers gesproken worden met kinderen in plaats van over hen (Karp, 2008: 122). Het belang van het kind mag met andere woorden niet als excuus worden gebruikt om de rechten van het kind in te perken of om, tegen de wil van het kind in, het *sharenting*-gedrag van ouders te rechtvaardigen. Wat niet wil zeggen dat ouders geen eigen rechten kunnen inroepen ter rechtvaardiging.

Vaak is het onduidelijk welk gewicht men aan deze overweging dient te geven in relatie met andere overwegingen. De specifieke omstandigheden van het kind moeten in acht worden genomen om het begrip in te vullen. Er dient telkens in concreto te worden gekeken hoe conflicterende rechten op elkaar kunnen worden afgestemd (VN-Comité voor de Rechten van het Kind, 2013: 9-10). Wanneer dat niet mogelijk blijkt, moeten alle belangen worden geanalyseerd waarbij men er zich van bewust moet zijn dat de verwoording “eerste overweging” inhoudt dat het belang van het kind niet op hetzelfde niveau staat als alle andere overwegingen (VN-Comité voor de Rechten van het Kind, 2013: 10). Het gevolg is dat dit belang van het kind desgevallend zwaarder kan doorwegen dan de belangen van ouders en het algemeen belang (Karp, 2008: 122).

³⁰ EHRM 7 februari 2012, nr. 39954/08, *Axel Springer v. Duitsland*, § 89-95.

³¹ EHRM 2 december 2008, nr. 2872/02, *K.U. v. Finland*, § 46; EHRM 19 juni 2012, nr. 1593/06, *Kurier Zeitungsverlag en Druckerei GMBH v. Oostenrijk* (nr. 2), § 59.

Volgens vaste rechtspraak interpreteert het EHRM het verdrag in overeenstemming met de algemene principes van internationaal recht (Raad van Europa & Europees Bureau voor de Grondrechten, 2015).³² Niet alleen past het Hof het belang van het kind als de eerste overweging toe, het gaat soms nog verder door het belang van het kind als de belangrijkste (*paramount*) overweging voorop te stellen (Jacobsen, 2016: 570). Volgens het Hof bestaat een brede consensus, ook in het internationaal recht, dat in alle beslissingen die betrekking hebben op kinderen, hun belang als belangrijkste overweging moet worden beschouwd.³³

Er kan worden gesteld dat het criterium hoedanigheid eveneens in bovenstaande lijst van criteria thuishoort. De status van kind is immers een belangrijke factor in de belangenafweging.

2.3. ADEQUATE AFWEGING VOOR SHARENTING?

Onder meer de *Kurier*-zaak roept vragen op over de toepasbaarheid van de bestaande rechtspraak op een *sharenting*-situatie.³⁴ Niettegenstaande grote gelijkenissen vertoont de zaak drie verschillen. Ten eerste manifesteert *sharenting* zich per definitie online, in plaats van offline in een krant in de zaak die voorlag. Nochtans hoeft dit geen probleem te vormen voor de toepassing van de uitkomst ervan op *sharenting*-zaken omdat het Hof in zijn interpretatie van artikel 10 EVRM online dezelfde principes toepast als offline (Benedek & Kettemann, 2013: 25). Ten tweede betrof het een uitgever in plaats van een ouder die onthullingen deed. Daarbij aansluitend, ten derde, ging het in de *Kurier*-zaak om onthullingen in massamedia terwijl *sharenting*, ondanks het potentieel om een massa te bereiken, dat meestal niet doet (Woods, 2017: 109).

Wat de implicaties van deze laatste twee verschillen zijn voor de afweging tussen artikelen 8 en 10 EVRM is onduidelijk. Zou een ouder een grotere vrijheid van meningsuiting genieten dan een derde-uitgever? Op basis van de vaste rechtspraak over artikel 10 EVRM zou misschien net het tegenovergestelde kunnen worden gesteld. Het Hof benadrukt steeds de “essentiële functie van de pers in een democratische samenleving”, de zogenaamde *public watchdog*-rol.³⁵ Dat is echter een rol die enkel in uitzonderlijke gevallen aan burgers (waaronder ouders) wordt toebedeeld (Benedek & Kettemann, 2013: 31-32). Mogelijk is de vrijheid van meningsuiting daardoor voor ouders dus niet groter.

Eerder werd op het belang geduid dat de jurisprudentie hecht aan de bijdrage die informatie levert aan het publiek debat om bescherming te genieten onder artikel 10 EVRM. De toepassing op *sharenting* van het in de rechtspraak gehanteerde onderscheid tussen informatie van algemeen belang en andere informatie neemt onvoldoende de achterliggende motieven van ouders in rekening. De reden daarvoor is dat veel van de rechtspraak over de afweging tussen artikelen 8 en 10 EVRM voortkomt uit zaken die de verhouding tussen de pers en het individu betreffen. De pers

³² EHRM 6 juli 2010, nr. 41615/07, *Neulinger en Shuruk v. Zwitserland*, § 131.

³³ *Ibid.*, § 135.

³⁴ EHRM 19 juni 2012, nr. 1593/06, *Kurier Zeitungsverlag en Druckerei GMBH v. Oostenrijk* (nr. 2).

³⁵ EHRM 5 maart 2009, nr. 26935/05, *Société de conception de presse et d'édition et ponson v. Frankrijk*, § 55.

heeft echter een andere rol (die van *public watchdog*) en heeft daardoor andere motieven (waaronder commerciële) om informatie bekend te maken. Daarnaast maken ouders bij het delen van informatie over hun kinderen afwegingen die verschillen van deze die de pers maakt (Blum-Ross & Livingstone, 2017; Lazard, 2019; Ammari *et al.*, 2015; Kumar & Schoenebeck, 2015). Ouders zomaar gelijkstellen met de roddelpers miskent bovendien hun legitieme belangen bij sharenting. Op commercieel ingestelde *influencers* na gaat het meestal niet louter om entertainment of nieuwsgierigheid van het publiek. Het informeren van familie, vrienden en kennissen zal dan wel vaak niet bijdragen aan een publiek debat (in de zin die het Hof daaraan geeft) maar draagt wel bij aan het onderhouden van sociale relaties met de gemeenschap waarin ouder en kind leven.

In de huidige stand van de rechtspraak is het principe nochtans: “hoe minder de informatieve waarde voor het publiek, hoe groter het belang van het individu op bescherming tegen publicatie” (en omgekeerd).³⁶ Het gevolg is dat artikel 10 EVRM weinig bescherming lijkt te bieden aan bepaalde vormen van sharenting. Immers, alhoewel de vrijheid van meningsuiting ook betrekking heeft op “entertainmentpers”, zal het belang van de lezer in het algemeen minder zwaar wegen dan het belang om de privésfeer te beschermen.³⁷ Dit geldt des te meer wanneer het om een kind gaat.³⁸

Mochten dezelfde principes van toepassing zijn als in de *Kurier*-zaak, dan zou dat ertoe leiden dat zelfs wanneer een ouder informatie van “algemeen belang” deelt om bij te dragen aan het publiek debat, de identiteit van een kind niet onthuld mag worden wanneer dat niet per se noodzakelijk is voor dat publiek debat.³⁹ Vandaag zijn echter herkenbare foto’s en de naam van kinderen terug te vinden op ontelbaar veel *parent blogs*, alsook op sociale media.

Daarnaast zou de intrafamiliale aard van de afweging ook een verschil kunnen maken. Artikel 10 EVRM geeft aan dit aspect mogelijk onvoldoende erkenning. Daarom wordt bekeken of het recht op bescherming van het familieleven onder artikel 8 EVRM dit voor ouders beter in overweging neemt.

3. ARTIKEL 8 VERSUS ARTIKEL 8

Andere afwegingen vinden plaats binnen artikel 8 EVRM. Ten eerste wordt het recht op privéleven van het kind tegelijkertijd met het recht op familie- en gezinsleven van de ouder gewaarborgd.⁴⁰ Waar een ouder zou kunnen stellen dat de beslissing om online informatie over de familie te delen tot de ouderlijke bevoegdheid behoort om beslissingen te nemen over de opvoeding van het kind, zou een kind kunnen voorhouden dat daardoor zijn of haar individueel recht op privacy wordt aangetast (Besant, 2018: 15). Als een dergelijk recht voor ouders wordt weerhouden, hoe verhouden beide aanspraken zich dan tegenover elkaar?

³⁶ EHRM 7 februari 2012, nrs. 40660/08 en 60641/08, *Von Hannover v. Duitsland* (nr. 2), § 114.

³⁷ *Ibid.*

³⁸ EHRM 19 juni 2012, nr. 1593/06, *Kurier Zeitungsverlag en Druckerei GMBH v. Oostenrijk* (nr. 2), § 59.

³⁹ *Ibid.*, § 57; EHRM 17 januari 2012, nr. 33497/07, *Krone Verlag GmbH & Co KG en Krone Multimedia GmbH & Co KG v. Oostenrijk*, § 57.

⁴⁰ EHRM 13 februari 2003, nr. 42326/98, *Odièvre v. Frankrijk*, § 44.

In procedures over ouderlijk gezag weegt het Hof vaak de rechten van een ouder af tegenover die van het kind. In *Sommerfeld* stelde het Hof:

“Artikel 8 vereist dat de nationale autoriteiten een rechtvaardig evenwicht (fair balance) vinden tussen de belangen van het kind en deze van de ouders en dat, in het afwegingsproces, bijzondere waarde wordt gehecht aan het belang van het kind dat, afhankelijk van de aard en ernst, dat van de ouders kan overtreffen. In het bijzonder kan een ouder niet gerechtigd zijn om onder artikel 8 van het verdrag zodanige maatregelen te nemen die de gezondheid en ontwikkeling van het kind zouden schaden.”⁴¹

Zoals bij de afweging met artikel 10 EVRM dient het belang van het kind ook in deze belangenafweging dé eerste overweging of belangrijkste (*paramount*) overweging te zijn (Onderzoeksafdeling EHRM, 2019).⁴² Dat wil evenwel niet zeggen dat het belang van de ouder geen factor blijft in de belangenafweging.⁴³ Het Hof aanvaardde dat het belang van het kind kon worden vastgesteld door rekening te houden met de mening van een dertienjarig kind.⁴⁴ Overeenkomstig artikel 12 IVRK bevestigt het EHRM dat “opgroeïende kinderen, na verloop van tijd, in staat zijn om hun eigen mening te vormen en aan die mening en gevoelens voldoende gewicht moet worden gegeven”.⁴⁵

Evenwel is er vooralsnog geen rechtspraak die verduidelijkt of een verbod aan een ouder om informatie online te delen over een kind onder het “belang van het kind” kan vallen bij een loutere inmenging door de ouder op diens recht op privéleven. Mogelijk is het bestaan van (een risico op) schade vereist (Bessant, 2018: 15). Verder is het ook moeilijk om vooruit te blikken op een potentieel oordeel van het Hof met betrekking tot deze afweging. Het is nog niet uitgeklaard of, en in welke mate, het recht om te beslissen welke informatie over de familie online wordt gedeeld onder het begrip familieleven valt. Daarnaast is de rechtspraak over deze afweging minder verregaand ontwikkeld (Bessant, 2018: 14).

Ten tweede moet in deze balans niet enkel het recht op familieleven worden meegevoerd, een ouder heeft daarnaast een belang bij sharenting dat verder gaat dan de belangen die door de vrijheid van meningsuiting in artikel 10 EVRM worden beschermd. Zoals gesteld, delen ouders niet alleen om bij te dragen aan een publiek debat. Het aspect van zelfrepresentatie van ouders, dat sharenting kenmerkt, is een andere, en mogelijk belangrijker, drijfveer (Blum-Ross & S. Livingstone, 2017: 121). Het *uploaden* van bijvoorbeeld een mijlpaal van een kind communiceert immers ook over de rol van de ouder in dit gebeuren (Lazard *et al.*, 2019). Daarom dient binnen artikel 8 EVRM ook het recht op privéleven van het kind tegen dat van de ouder te worden afgewogen.

De notie privéleven beperkt zich niet tot een recht om zijn of haar privéleven af te schermen voor anderen, maar omvat ook een relationele of sociale component,

⁴¹ (Vertaling door auteur) EHRM 8 juli 2003, nr. 31871/96, *Sommerfeld v. Duitsland*, § 64.

⁴² EHRM 6 juli 2010, nr. 41615/07, *Neulinger en Shuruk v. Zwitserland*, § 134.

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ EHRM 8 juli 2003, nr. 31871/96, *Sommerfeld v. Duitsland*, § 65.

⁴⁵ (Vertaling door auteur) EHRM 2 februari 2016, nr. 71776/12, *N.TS et al. v. Georgië*, § 72.

namelijk het recht op het uitbouwen van menselijke contacten en sociale banden (Harris *et al.*, 2009: 364; Koops *et al.*, 2017: 522).⁴⁶ Anders gezegd, het privéleven beschermt ook sociale activiteiten die belangrijk zijn voor een persoon, afzonderlijk van de bescherming onder het familie- of gezinsleven (Harris *et al.*, 2009: 371).⁴⁷ Het vormt een essentieel onderdeel van de ontwikkeling van de persoonlijkheid (Grabenwarter, 2014: 191).

Hoe dan ook beschermt de sociale component van het recht op privéleven van ouders niet alle activiteiten die erop gericht zijn om dergelijke menselijke contacten en sociale banden tot stand te brengen.⁴⁸ De rechtspraak suggereert niet dat het privéleven zich uitstrekt tot activiteiten “met een essentieel publiek karakter”.⁴⁹ In *Friend, Countryside Alliance* beschouwt het Hof jagen niet als een activiteit die onder het recht op privéleven bescherming geniet. Het is “te ver verwijderd van de persoonlijke autonomie en de interpersoonlijke relaties waarop men steunt zijn te ruim en onbepaald in omvang” (Grabenwarter, 2014: 187).⁵⁰ Er moet een onderscheid gemaakt worden tussen activiteiten die men onderneemt voor uitsluitend persoonlijke ontplooiing en het ondernemen van diezelfde activiteiten met een (gedeeltelijk) publiek doel.⁵¹

Is sharenting dan een activiteit met een “essentieel publiek karakter” of die uitsluitend voor persoonlijke ontplooiing wordt ondernomen?⁵² Men zou kunnen stellen dat sociale media niet noodzakelijk een publiek karakter hebben. Wanneer een ouder op een sociaal medium deelt waarvan het publiek beperkt is tot zelfgeselecteerde familie, vrienden en kennissen, lijkt zelfontplooiing centraal te staan. Door het afschermen van het profiel en het doorvoeren van een (strikte) selectie geeft de ouder mogelijk aan dat hij of zij niet deelt met een publiek doel, maar net wil verhinderen dat anderen er kennis van nemen. In dat geval gaat het bovendien wel om bepaalde interpersoonlijke relaties, in tegenstelling tot in *Friend, Countryside Alliance*.

Ouders die aan sharenting doen op volledig publieke blogs en vlogs lijken moeilijker beroep te kunnen doen op de sociale component van het privéleven. Niet alleen is het publiek dan ruimer en onbepaalbaar, er spelen mogelijk andere motieven dan alleen persoonlijke ontplooiing. Echter, opnieuw is de rechtspraak die aanwijzingen geeft over hoe het recht op privéleven bescherming zou kunnen bieden aan ouders in het kader van sharenting, beperkt.

4. CONCLUSIE

De opkomst van sociale media en andere internetplatformen waarop gebruikers kunnen delen, heeft ook binnen de familie veranderingen met zich meegebracht. Deze nieuwe informatie- en communicatietechnologieën voegen voor ouders een

⁴⁶ EHRM 16 februari 1972, nr. 137110/88, *Niemietz v. Duitsland*, § 29.

⁴⁷ EHRM 7 februari 2002, nr. 53176/99, *Mikulic v. Kroatië*, § 53.

⁴⁸ EHRM 24 november 2009, nrs. 16072/06 en 27809/08, *Friend, Countryside Alliance et al. v. Verenigd Koninkrijk*, § 41.

⁴⁹ *Ibid.*, § 42.

⁵⁰ (Vertaling door auteur) *Ibid.*, § 43.

⁵¹ *Ibid.*, § 42.

⁵² Deze vraag kadert in een breder sociologisch debat over de vervaagde grenzen tussen “publiek” en “privaat” onder invloed van moderne informatie- en communicatietechnologieën. Zie daarover Thompson, 2011.

volledig nieuwe dimensie toe aan de opvoeding (Raad van Europa, 2016: 8). Deze bijdrage beoogde na te gaan of het EVRM grenzen stelt aan de ouderlijke bevoegdheid om informatie online te delen over hun minderjarige kinderen of net de rechten en belangen beschermt die ouders daarbij hebben.

Bij gebreke van uitspraken van het EHRM over een “*sharenting*-zaak” dienen de relevante criteria die het Hof hanteerde in eerdere belangenafwegingen als leidraad voor die tussen de fundamentele rechten van ouders en die van hun kinderen bij sharenting.

Een eerste afweging is die tussen het recht op privéleven van een kind en de vrijheid van meningsuiting van ouders. De rechtspraak van het Straatsburgse Hof introduceerde daarvoor criteria die een *fair balance* moeten bewerkstelligen. Het gaat onder meer om de bijdrage tot een debat van algemeen belang, de bekendheid van de betrokken persoon en diens voorafgaand gedrag, het onderwerp van de mededeling en de verspreidingsmethode ervan, alsook de inhoud, vorm en gevolgen van de publicatie. Rekening moet worden gehouden met de principieel brede beoordelingsmarge die staten genieten bij een afweging tussen grondrechten. Echter, het grote belang dat het Hof hecht aan de bijdrage van informatie tot een debat van algemeen belang en het feit dat sharenting dat meestal niet doet, laat toe te vermoeden dat het privéleven van het kind weleens boven de vrije meningsuiting van de ouder zou kunnen worden gesteld. Zelfs als informatie bijdraagt aan het publiek debat, mogen details over het privéleven, zoals een naam en/of een herkenbare afbeelding, zelden worden onthuld.

Het zou kunnen dat het Hof sharenting onderscheidt van de situaties waarin de *Alex Springer*-criteria werden toegepast. De criteria zijn ontwikkeld in een context van professionele media en niet van de media met *user-generated content* die sharenting faciliteren. Welke gevolgen dat heeft voor de toepasselijkheid ervan is nog onduidelijk. Daarnaast zou de intrafamiliale aard van de afweging ook een verschil kunnen maken. Artikel 10 EVRM geeft aan dit aspect mogelijk onvoldoende erkenning.

Daarom dient het recht op privéleven van het kind ook afgewogen te worden tegen het recht op familieleven van de ouder, beide beschermd onder artikel 8 EVRM. Binnen datzelfde artikel moet desgevallend ook het recht op privéleven van het kind (om zijn persoonlijke gegevens privé te houden) afgewogen worden tegen het recht op privéleven van de ouder om sociale contacten te onderhouden. Wellicht geeft deze component van artikel 8 EVRM het best erkenning aan het aspect van zelf-expressie en het onderhouden van contacten met familie en vrienden die voor ouders vaak de voornaamste drijfveren zijn om aan sharenting te doen. Dit neemt niet weg dat niet alle activiteiten met die bedoelingen beschermd worden. Ouders die op een sociaal medium delen met een voldoende beperkt publiek zullen eerder bescherming genieten op basis van het recht op respect voor het privéleven dan zij die aan sharenting doen op publieke sociale media, blogs en vlogs.

Het belang van het kind neemt bij elk van deze afwegingen een bijzondere positie in. Zowel ouders als de Staat (inclusief rechterlijke instanties) moeten bij het nemen van beslissingen over een kind diens belang als eerste overweging vooropstellen. Of, en in welke omstandigheden, een verbod aan een ouder om te *sharenten* ook in het

belang van het kind zal zijn, blijft vooralsnog onuitgemaakt. Mogelijk is daarvoor het bestaan van schade vereist. Het belang van ouders is “een” belang waarmee daarnaast rekening kan worden gehouden, net als het belang van familie, vrienden en kennissen om informatie te ontvangen.

Ten slotte is het niet verwonderlijk dat het Europees Hof zich tot nog toe niet diende uit te spreken over een dergelijke zaak. Sharenting is een relatief recent fenomeen waardoor de impact ervan op kinderen mogelijk pas later zal blijken. Rekening houdend met de duur van juridische procedures en het gegeven dat kinderen eerder uitzonderlijk in rechte optreden tegen hun ouders, zou een dergelijke uitspraak wel eens lang op zich kunnen laten wachten. Niettemin is het nuttig ouders in te lichten en bewust te maken over de afweging tussen hun rechten en die van hun kind.

REFERENTIES

- Ammari, T., Kumar, P., Lampe, C., & Schoenebeck, S. (2015). Managing children’s online identities: How parents decide what to disclose about their children online. *Proceedings of the 33rd Annual ACM Conference on Human Factors in Computing Systems* (pp. 1895-1904). Seoul, Zuid-Korea.
- Benedek, W., & Kettemann, M.C. (2013). *Freedom of expression and the internet* (1^e ed.). Straatsburg, Frankrijk: Council of Europe.
- Bessant, C. (2018). Sharenting: Balancing the conflicting rights of parents and children. *Communications Law*, 23(1), 7-24.
- Blum-Ross, A., & Livingstone, S. (2017). “Sharenting,” parent blogging, and the boundaries of the digital self. *Popular Communication*, 15(2), 110-125.
- Davidson-Wall, N. (2018, 23 april – 11 mei). “Mum, seriously!”: Sharenting the new social trend with no opt-out. Debating communities and social networks 2018 OUA conference, online, Australië. Geraadpleegd op 20 april 2019, van www.networkconference.netstudies.org/2018OUA/wp-content/uploads/2018/04/Sharenting-the-new-social-trend-with-no-opt-out.pdf.
- Feenstra, M. (z.d.). Wat een zorg!. Geraadpleegd op 3 maart 2019, van www.maaikfeenstra.wordpress.com.
- Grabenwarter, C. (2014). *European convention on human rights: Commentary* (1^e ed.). München, Duitsland: Verlag C.H. Beck & Hart.
- Haec, Y., & Herrera, C.B. (2011). *Procederen voor het Europees Hof voor de rechten van de mens* (2^e ed.). Antwerpen, België: Intersentia.
- Harris, D., O’Boyle, M., Bates, E., & Buckley, C. (2017). *Law of the European convention on human rights* (2^e ed.). Oxford, Verenigd Koninkrijk: OUP.
- Jacobsen, A.F. (2016). Children’s rights in the European court of human rights – An emerging power structure. *International Journal of Children’s Rights*, 24(3), 549-574.
- Karp, J. (2008). Matching Human Dignity with the UN Convention on the Rights of the Child. In Y. Ronen, C.W. Greenbaum (Eds.), *The Case for the Child: Towards a New Agenda* (1^e ed., pp. 89-135). Antwerpen, België: Intersentia.
- Kinderrechtencommissariaat. (2016). *Jaarverslag 15-16: Te veel geschillen over verschillen*. Brussel: Kinderrechtencommissariaat.
- Koops, B.-J., Clayton Newell, B., Timan, T., Škorvánek, I., Chokrevski, T., & Gali?, M. (2017). A typology of privacy. *University of Pennsylvania Journal of International Law*, 38(2), 483-575.

- Kumar, P., & Schoenebeck, S. (2015, 14-18 maart). The modern day baby book: Enacting good mothering and stewarding privacy on facebook. Proceedings of the 18th ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work & Social Computing (pp. 1302-1312). Vancouver, Canada.
- Lazard, L., Capdevila, R., Dann, C., Locke, A., & Roper, S. (2019). Sharenting: Pride, affect and the day-to-day politics of digital mothering. *Social Personality Psychology Compass*, 13(4), e12443. doi: 10.1111/spc3.12443.
- Lipu, M., & Siibak, A. (2019). Take it down!: Estonian parents' and pre-teens' opinions and experiences with sharenting. *Media International Australia*, 170(1), 57-67.
- Livingstone, S., Blum-Ross, A., & Zhang, D. (2018). What do parents think, and do, about their children's online privacy?. Geraadpleegd op 25 april 2019, van www.eprints.lse.ac.uk/87954/1/Livingstone_Parenting_Digital_Survey_Report_3_Published.pdf.
- Livingstone, S., Stoilova, M., & Nandagiri, R. (2019). Children's data and privacy online: Growing up in the digital age. An evidence review. Geraadpleegd op 27 april 2019, van www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/projects/childrens-privacy-online/Evidence-review.pdf.
- Mediawijs, Mediaraven & imec-MICT. (2018). Apestaartjaren: De digitale leefwereld van kinderen en jongeren. Geraadpleegd op 21 april 2019, van www.apestaartjaren.be/onderzoek/apestaartjaren-2018.
- Onderzoeksafdeling Europees Hof voor de Rechten van de Mens. (2015). Internet: case-law of the European Court of Human Rights. Geraadpleegd op 3 mei 2019, van www.echr.coe.int/Documents/Research_report_internet_ENG.pdf.
- Onderzoeksafdeling Europees Hof voor de Rechten van de Mens. (2019). Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights. Geraadpleegd op 4 maart 2019, van www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_ENG.pdf.
- Raad van Europa & Europees Bureau voor de Grondrechten (2015). *Handbook on European law relating to the rights of the child* (1^e ed.). Luxemburg, Groothertogdom Luxemburg: Publicatiebureau van de Europese Unie.
- Raad van Europa (2016). *Council of Europe Strategy for the Rights of the Child (2016-2021)*. Straatsburg: Raad van Europa.
- Rainey, B., Wicks, E., & Ovey, C. *Jacobs, White, and Ovey: the European convention on human rights* (7^e ed.). Oxford, Verenigd Koninkrijk: OUP.
- Roagna, I. (2012). *Protecting the right to respect for private and family life under the European convention on human rights: Council of Europe human rights handbooks* (1^e ed.). Straatsburg, Frankrijk: Council of Europe.
- Shmueli, B., & Blecher-Prigat, A. (2011). Privacy for children. *Columbia Human Rights Law Review*, 42(3), 759-795.
- Steinberg, S.B. (2017). Sharenting: Children's privacy in the age of social media. *Emory Law Journal*, 66, 839-884.
- Thompson, J.B. (2011). Shifting boundaries of public and private life. *Theory, Culture and Society*, 28(4), 49-70.
- VN-Comité voor de Rechten van het Kind, *General Comment n° 14 "The right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)"*, 29 mei 2013, CRC/C/GC/14.

- Wagner, A., & Gasche, L.A., (2018, 6-9 maart). Sharenting: Making decisions about other's privacy on social networking sites. Multikonferenz Wirtschaftsinformatik (pp. 977-988). Lüneburg, Duitsland.
- Woods, L. (2017). Social media: It is not just about article 10. In D. Mangan & L. E. Gillies (Eds.), *The legal challenges of social media* (1^e ed., pp. 104-124). Cheltenham, Verenigd Koninkrijk: Elgar.